

Hrvatska kulturna i politička povijest

KASNI SREDNJI VIJEK

Povijesni okvir

15. st. razdoblje krize

Teritorijalna rascjepkanost

Hrvatska, Slavonija i Dalmacija kao zasebne cjeline

Različiti politički i pravni sustavi

Slabljenje središnje vlasti

Okolnosti

Venecija vlada Dlamacijom od 1409.-1420.

Učvršćuje vlast nad dalmatinskim gradovima

Osmanlijsko Carstvo – nova prijetnja

Prodori Osmanlija od kraja 14. stoljeća

Sustavna osvajanja u jugoistočnoj Europi

Hrvatska kao granično područje kršćanstva

Prvi veći osmanski upadi

Napadi na Bosnu i hrvatske krajeve

Pad Bosne 1463. godine

Izravna ugroza hrvatskih zemalja

Vojni sustav obrane

Utvršteni gradovi i kašteli

Uloga lokalnog plemstva u obrani

Nedostatna pomoć ugarsko-hrvatskih kraljeva

Krbavska bitka

Krbavska bitka (1493.)

Sukob hrvatske vojske i Osmanlija

Težak poraz hrvatskog plemstva

Psihološki i politički prijelomni trenutak

Posljedice Krbavske bitke

Slabljenje obrambene moći

Demografski gubici

Ubrzano napredovanje Osmanlija

Migracije i demografske promjene

Bijeg stanovništva prema zapadu i sjeveru

Naseljavanje Vlaha i drugih skupina

Promjene etničke i vjerske strukture

„Antemurale Christianitatis”

Hrvatska kao „Antemurale Christianitatis”

Hrvatska u europskoj svijesti kao „predziđe kršćanstva”

Apeli na papu i europske vladare

Samo ograničena konkretna pomoć

Početak 16. stoljeća – pogoršanje stanja

Novi osmanski prodori

Gubitak ključnih utvrda

Daljnje smanjenje teritorija

Bitka na Mohačkom polju

Bitka na Mohačkom polju (1526.)

Katastrofalan poraz Ugarske

Smrt kralja Ludovika II.

Kraj srednjovjekovnog poretka

Posljedice Mohačke bitke

Pojačana osmanska prijetnja

Stalno osmansko napredovanje do 1593.

Osmanska vlast do 1699.

Vladari

Sigismund Luksemburški (1387.–1437.)

Vladavina obilježava početak 15. stoljeća

Fokus na ugarske i europske poslove

Oslabljena obrana hrvatskih zemalja

Posljedice Sigismundove politike

Jačanje moći velikaša

Slabljenje kraljevskog autoriteta u Hrvatskoj

Otvoren prostor za osmanske prodore

Vladari

Albert Habsburški (1437.–1439.)

Kratka vladavina

Ograničen utjecaj u hrvatskim zemljama

Nastavak političke nestabilnosti

Ladislav V. (1440.–1457.)

Maloljetni kralj pod regentstvom

Unutarnji sukobi ugarskog i hrvatskog plemstva

Slaba centralna vlast

Vladislav I. Jagelović (1440.–1444.)

Protukralj u vrijeme dinastičkih sukoba

Poginuo u bitci kod Varne

Nestabilnost vlasti u Hrvatskoj

Ivan Hunjadi (regent)

Neformalni vladar kao regent

Usmjeren na obranu od Osmanlija

Ograničen utjecaj na Hrvatsku

Matijaš Korvin

Vladavina Matijaša Korvina (1458.–1490.)

Najznačajniji vladar 15. stoljeća

Sin Ivana Hunjadija, istaknutog vojskovođe

Izabran za kralja od ugarskog plemstva

Jačanje središnje vlasti

Organizacija obrane južnih granica

Oslanjanje na profesionalnu vojsku

Matija Korvin i Hrvatska

Obrambena politika prema Osmanlijama

Privremeno zaustavljanje osmanskih napada

Jačanje utvrda u Hrvatskoj i Slavoniji

Organizacija stalne vojske (Crna vojska)

Privremena stabilizacija obrambene granice

Plemstvo i reforme

Odnos prema hrvatskom plemstvu

Potvrđivanje povlastica hrvatskom plemstvu

Suradnja s obiteljima Frankopana i Zrinskih

Ograničavanje moći najjačih velikaša

Nastojanje da kralj zadrži kontrolu nad vojskom

Balansiranje između centralizacije i lokalnih interesa

Administrativne i fiskalne mjere

Uvođenje novih poreza radi financiranja vojske

Jačanje kraljevske riznice

Opterećenje plemstva i stanovništva

Povećanje učinkovitosti uprave

Humanizam

Kulturna politika i humanizam

Matija Korvin kao renesansni vladar

Podrška humanistima i obrazovanju

Podizanje sveučilišta u Požunu

Patronat nad umjetnosti

Poticanje književnosti na dvoru u Budimu

Plemstvo

Struktura plemstva

Veliko plemstvo: Frankopani, Zrinski i drugi

Srednje plemstvo: manji vlastelini i kaštelani

Plemstvo u gradovima: patricijat i trgovci

Niže plemstvo – siromašnije obitelji

Politička uloga plemstva

Sudjelovanje u Hrvatskom saboru

Odlučivanje o izboru bana i podršci kralju

Utjecaj na vojne i financijske politike

Balansiranje između lokalnih interesa i kraljevske vlasti

Vojna uloga

Obrana granica protiv Osmanlija

Održavanje vlastitih kaštela i vojski

Sudjelovanje u bitkama (npr. Krbavska bitka 1493.)

Plemstvo kao prva linija obrane kraljevstva

Gospodarska moć

Velike posjede i feudalna prava

Prihod od poljoprivrede, šumarstva i rudnika

Financijska podrška vojnim akcijama

Utjecaj na lokalni i regionalni razvoj

Plemstvo

Odnosi s kraljem

Plemstvo balansira između samostalnosti i odanosti

Suradnja s Matijom Korvinom u obrani Hrvatske

Plemstvo često samostalno organizira vojnu obranu

Pojedine obitelji uživaju privilegije i autonomiju

Utjecaj osmanske prijetnje

Plemstvo u središtu obrane granica

Gubici u bitkama i migracije stanovništva

Jačanje vojne organizacije i saveza među plemićkim obiteljima

Oblikovanje identiteta i društvenog prestiža kroz ratne zasluge

Ekonomija i demografija

Većina stanovništva – seljaci i kmetovi

Plemstvo – vojska i uprava

Gradovi – trgovci, obrtnici i patricijat

Crkva – utjecaj na društvenu i demografsku organizaciju

Demografske promjene

Pad broja stanovnika zbog ratova i osmanskih upada

Migracije prema zapadu i sjeveru

Naseljavanje Vlaha i drugih skupina u Slavoniji i Dalmaciji

Promjene u etničkoj i vjerskoj strukturi

Poljoprivreda

Temelj gospodarstva – žito, vinova loza, voće

Feudalni sustav – kmetovi podložni plemstvu

Posjedovanje zemljišta glavni izvor moći i bogatstva

Utjecaj ratova na proizvodnju i distribuciju hrane

Obrt i trgovina

Obrtnici u gradovima – zanati i manufakture

Trgovina dalmatinskih gradova s Venecijom i Italijom

Slabljenje trgovine zbog osmanske prijetnje i političke nestabilnosti

Trgovinski proizvodi: sol, vino, tekstil, drvo

Ekonomija i demografija

Utjecaj ratova i Osmanlija

Konstantna opasnost od upada i pljački

Oštećenje poljoprivrede i naselja

Depopulacija i gubitak radne snage

Prisila stanovništva na migracije i iseljavanje

Regionalne razlike

Dalmacija: trgovina i morski promet

Slavonija: poljoprivreda i stočarstvo

Hrvatsko primorje i gradovi: industrija i pomorstvo

Zagorje i središnja Hrvatska: ruralna ekonomija

Slabljenje kraljevske vlasti

Smrt Matije Korvina (1490.) – dolazak dinastije Jagelovića

Novi problemi

Nestabilnost

Unutarnji sukobi ugarskog plemstva

Vladislav II. Jagelović (1490.–1516.)

Slaba kraljevska vlast

Oslanjanje na plemstvo

Zanemarivanje hrvatskih obrambenih potreba

Hrvatska pod Vladislavom II.

Nastavak osmanskih osvajanja

Poraz na Krbavskom polju (1493.)

Daljnje slabljenje teritorija

Ludovik II. Jagelović (1516.–1526.)

Mladi i neiskusni vladar

Nemogućnost organizirane obrane

Rast osmanske prijetnje

Bitka na Mohačkom polju (1526.)

Poraz ugarsko-hrvatske vojske

Smrt Ludovika II.

Kraj dinastije Jagelovića

Posljedice Mohačke bitke

Politički slom kraljevstva

Gubitak velikih teritorija

Potruga za novim vladarom

Hrvatsko plemstvo nakon 1526.

Uloga Sabora u odlučivanju

Potreba za snažnim saveznikom

Okretanje Habsburzima

Habsburgovci

Put prema Habsburškoj vlasti

Pregovori s Ferdinandom Habsburškim

Obećanja o obrani i očuvanju prava

Cetinski sabor 1527.

Izbor Ferdinanda I. Habsburškog

Kraj srednjovjekovnoga i početak
ranonovovjekovnoga Hrvatskoga kraljevstva